

Ю. В. Сайфуліна*

РАДЯНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ У 1940-1941 рр.: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Своєрідність сучасного етапу розвитку нашої країни полягає в тому, що в Україні на місці колишньої тоталітарної системи формуються основи демократичного суспільства і незалежної правової держави. Йдеться про державу, закони якої повністю узгоджувалися б з принципами моралі, вимогами соціальної справедливості, гуманізму і демократії, співпадали б із світовими стандартами демократичних країн. При будівництві нового демократичного ладу не менш уважно повинні враховуватись історичні правові традиції українського народу і державності, національні ідеали, що їх висували і за них боролися в минулому кращі сини і дочки України.

На тому шляху особливим драматизмом відзначалися події на західних українських землях після того, як у 1939-1940 рр. Вони ввійшли до складу СРСР-УРСР. На новоприєднаних землях негайно розпочались перетворення, що мали форсовано трансформувати соціально-економічний лад, який тут існував, в лад, що утвердився на всій території СРСР. Процес, який стисло можна визначити терміном “радянська”, охопив усі сфери життя населення західних етнічних українських земель, в тому числі з червня 1940 року північнобуковинського краю. Тут встановлюється однопартійна політична система радянського зразка із монополією Комуністичної партії на державну владу, специфічною ієрархією партійно-радянських владних структур та особливими функціями каральних органів державної безпеки.

Інтеграційні процеси, що носили, здебільшого, примусовий характер, принесли населенню Буковини тяжкі випробування; сформували загалом негативне ставлення мешканців краю до радянської влади. Минулий досвід зіткнення з радянським режимом певною мірою зумовив ту немаловажну роль, яку відіграли західні українські землі, Північна Буковина в тому числі, у проголошенні незалежності України та відмові від радянської спадщини. Відтворення правди про насадження радянського режиму в північнобуковинському регіоні у довоєнні роки мало б сприяти критичному погляду на особливості теперішнього етапу розбудови держави, а також стати важливим компонентом збереження в пам’яті тисяч й тисяч безвинних жертв радянського тоталітарного режиму.

У руслі наукової проблеми встановлення радянського державного режиму у Північній Буковині працювали здебільшого буковинські дослідники, переважно історики (В. Ботушанський, С. Гакман, Ю. Макар, І. Піддубний, В. Холодницький, І. Мусієнко та ін.). Об’єктом їх зацікавлення були міжнародні, військові, соціально-політичні та економічні аспекти проблеми. Натомість адміністративно-правовий аспект радянської Північної Буковини — створення радянських державних, партійних і громадських інституцій — спеціально не розроблявся.

Мета статті: простежити основні тенденції в організації радянських державних, партійних і громадських інституцій, звернути увагу на особливості кадрового комплектування місцевих державних органів радянської влади й нормативно-правове забезпечення цього процесу; та, головне, — надання історико-правової оцінки діям державно-управлінських структур СРСР, які ставили завданням інкорпорацію Північної Буковини до складу Української РСР та Союзу РСР. Важливо також з’ясувати співвідношення екзогенних та ендегенних впливів на процеси радянської Північної Буковини, визначити форми та об’єми участі резидентів у політико-правових перетвореннях в регіоні.

“Переміщення радянських військ, — пишуть російські історики держави і права С. Волков та Ю. Ємельянов, — були пов’язані і (? — Ю. С.) з політичними змінами на зайнятих ними територіях. Вступ радянських військ у Бессарабію і Північну Буковину був передусім пов’язаний з визнанням незаконності анексії Бессарабії Румунією в 1918 р.

і втратою румунської влади на цій території після 28 червня 1940 р. У зв'язку з цим румунські політичні партії і організації в цьому краї були розпущені. З підпілля вийшли організації компартії, які тут діяли. В Бессарабії та Північній Буковині створювалися органи Радянської влади"¹. Багатотомна "Історія Української РСР" стверджувала, що влітку 1940 р. "назавжди ліквідовано окупаційний державний апарат на Північній Буковині. В Хотинському та інших повітах Бессарабії, де радянська влада була встановлена ще у 1917 р., її було відновлено"².

Може виникнути оманливе враження, що силова ліквідація "окупаційних" установ Румунії та розпуск румунських політичних партій були справою зовнішніх сил — "радянських військ", а от створення чи навіть "відновлення" органів Радянської влади стало уже результатом самодіяльних зусиль місцевих мешканців, зокрема, компартії, що вийшла з підпілля. Це ніщо інше, як міф.

Маємо єдиний документ, який зафіксував ендегенну (а не експортовану) комуністичну активність в останніх числах червня 1940 р., — т. зв. Звернення Буковинського підпільного крайкому компартії Румунії, Буковинської організації комуністичної спілки молоді та "Червоної допомоги" до трудящих краю із закликом оберегти від знищення і розкрадання ворожими елементами устаткування, сировини та іншого майна промислових підприємств і магазинів, датоване 28 червня 1940 р.³ Що показово, це звернення складене ... німецькою мовою (вірогідно, ідиш), тобто адресувалося передусім не українцям і не румунам, які в сумі становили переважну більшість місцевого населення. Показово й те, що у науковій літературі як радянського, так і пострадянського часу не маємо скільки-небудь конкретних фактів і тим більше цифрових показників подальшої участі місцевих комуністів у діяльності радянських державних установ. Радянська влада чудово обходилася без них.

"З самого початку, — вказує В. Холодницький, — на підрозділі Червоної армії покладалось завдання по взяттю під свій контроль не тільки певних рубежів Буковини і Бессарабії (з чим вони успішно справилися), але й забезпечення становлення і нормального функціонування інших радянських владних структур у даному краї. Крім того, червоноармійці стали першими представниками нового режиму і вже своєю присутністю та діями пропагували радянський спосіб життя. У відповідності з розпорядженням Головного політичного управління РСЧА почав працювати величезний пропагандистський апарат. Особлива відповідальність лежала на кадровому складі військових, які, власне, забезпечували в перші дні кінця червня — початку липня (тобто до створення партійних і радянських управлінських структур) всю ідеологічну і пропагандистську роботу"⁴.

Побіжно відмітимо, що тут перші радянські "визволителі", на відміну від Західної України та Західної Білорусії, грабунками й мародерством уже не займалися. Річ у тому, що НКВС восени 1939 р. не лише притягнув до кримінальної відповідальності кількох офіцерів за "ганебні випадки мародерства і барахольства, що принижують авторитет і гідність воїна соціалістичної армії", але й потурбувався про те, щоб оголосити відповідний жорсткий наказ "усьому командному, керівному і політичному складу"⁵.

Не підлягає сумніву, що ліквідація усіх без винятку румунських установ та інституцій, включаючи й молодіжні чи профспілкові організації, була справою рук визволителів зі Сходу, спочатку військових, а згодом й цивільних. Під роздачу нової влади потрапили навіть усі робітничі організації.

Зокрема розпуск місцевих профспілок відбувся не внаслідок якихось ендегенних процесів, а за рішенням Чернівецького повіткому КП(б)У від 22 липня 1940 р.: "Розпустити так звані "прогрес-спілки", "Брасла", "Ільхи", що існували на території Північної Буковини, як реакційні, які не відповідають інтересам робітників і створені для підкорення робітничого руху інтересам капіталістів"⁶. Нагадаємо, що на цей час

¹ Волков С. В., Емельянов Ю. В. До и после секретных протоколов. — М.: Воениздат, 1990. — С. 187.

² Історія Української РСР. У восьми томах, десяти книгах. — Т. 6. Українська РСР в період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 — 1941). — К.: Наукова думка, 1977. — С. 505.

³ Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 13.

⁴ Холодницький В. Становлення радянських адміністративних органів влади на території Північної Буковини та Північної Бессарабії // Українська історична наука на порозі ХНІ століття. — Чернівці: Рута, 2001. — С. 403.

⁵ ГДА МВС України. Ф. 45, оп. 1, арх. Т. 51. Приказ Народного Комиссара Внутренних Дел Союза СССР № 001371. О привлечении к уголовной ответственности ст. лейтенанта 19 погранотряда Макарова, лейтенанта Гавриш и техника-интенданта 2-го ранга Оносова (Киев. округ). 9 ноября 1939 г.

⁶ Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 25.

Північна Буковина ще де-юре не увійшла до складу Української РСР, а саме рішення приймалося навіть не органом нової, радянської влади, а постановою компартійного повіткому. З точки зору будь-якого права, з радянським конституційним включено, — нонсенс, а, як на радянську дійсність початку 40-х рр., — реально норма.

До задокументовано “виявлених” і, відповідно, розпущених та заборонених новою владою молодіжних організацій потрапили не лише “найреакційніша організація молоді” Залізної гвардії (прорумунська), але й “націоналістична організація української молоді” “Запоріжжя” та “шовіністична петлюрівська організація” “Чорноморець”, і навіть школярські (гімназичні і ліцейські) організації “Стража Церий” (“Охорони країни”)⁷.

Ліквідації підлягали не лише державні та політичні структури колишньої Румунської держави, але й самодіяльні товариства, преса. “Як і в Західній Україні, — вказує чернівецький історик П. Брицький, — були ліквідовані українське, румунське, німецьке, польське та єврейське культурно-національні товариства, котрі легально й успішно діяли при румунській владі. Були заборонені періодичні видання, зокрема всі газети. Замість них радянська влада видавала єдину газету в Чернівцях — “Радянську Буковину” (з вересня 1940 р. почав також виходити “Комсомолец Буковини”)⁸.

Власні насильницькі дії, ліквідацію румунського управлінського апарату, репресії проти майнових класів, встановлення державного контролю за виробництвом тощо радянська влада намагалася, принаймні формально, видавати за волю народу Північної Буковини. В пізнішій радянській літературі стверджувалося, що “на всіх (виділення моє. — Ю. С.) заводах і фабриках були створені робітничі комітети, які взяли до своїх рук керівництво виробництвом. Робітничий комітет трикотажної фабрики “Трікако”, очолюваний І. Козачуком, вже на другий день після приходу Червоної Армії пустив у дію підприємство та організував його безперерйну роботу”⁹. Виглядає на те, що, принаймні, “соціалістичну перебудову” на фабрично-заводському виробництві ініціювали звільнені буковинські робітники і службовці.

Знову міф. Переконливі документальні підтвердження місцевої ініціативи відсутні, окрім однієї зафіксованої — радянськими ж джерелами — цифри. Після втечі господарів з 71 буковинського підприємства, на них почали урядувати робітничі комітети¹⁰. Проте, по-перше, вказана інформація стосується аж кінця липня 1940 р., то ж не виключено, що більшість робіткомів була створена пізніше, уже не без подачі нових властей. По-друге, в регіоні, як відомо, діяли набагато більше — кілька сотень підприємств.

Не підлягає сумніву, що встановлення ефективного радянського контролю над регіоном вимагало певного часу, а також використання людського контингенту, більш-менш знайомого з місцевою специфікою.

Виявлені автором архівні дані свідчать про методи радянського підбору кадрів у Північну Буковину та Бессарабію — через Комінтерн, очолюваний Г. Димитровим. Мова йде про архівний документ ЦДАГО України — списки комуністів Бессарабського обкому КП Румунії, які на літо 1940 р. перебували в Румунії та СРСР¹¹. Майже усі вони брали участь в громадянській війні 1936 — 1939 рр. в Іспанії, за національністю — були переважно євреями, поміж яких затесалося декілька росіян та українців. Проте місцевих комуністів було відносно небагато, не усі вони могли вважатися політично благонадійними. В останньому відношенні вигідно відрізнялися кадри зі східних і центральних областей УРСР.

Проте й це джерело кадрового поповнення було обмеженим. Репресії 1937-1939 рр. суттєво зменшили число професіоналів-господарників, значна кількість людей, придатних до місії “визволителя”, уже були направлена до Західної України та інших областей і республік, інкорпорованих у 1939-1940 рр. Відтак доводилося задовольнятися так би мовити другим ешеленом резерву.

Не відображено у документах Особливого сектора ЦК КП(б) У цього часу якоїсь попередньої переписки з кадрових питань¹², запитів вищестоячих і відповідей низових

⁷ Там само. — С. 23.

⁸ Брицький П. П. Україна в Другій світовій війні (1939 — 1945 рр.). — Чернівці: Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, 1995. — С. 31.

⁹ Торжество історичної справедливості. Закономірність воз’єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. — Львів: Вид-во Львівського державного університету, 1968. — С. 592.

¹⁰ Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 30.

¹¹ Списки комуністів Бессарабського обкому КПР, які перебувають у Румунії та СРСР // ЦДАГО України, Ф. 1, оп. 20, спр. 7376, а. 1-49.

¹² Див.: Переписка Особливого сектора ЦК КП(б)У // ЦДАГО України, Ф. 1, оп. 20, спр. 7377, а. 1-242.

парторганізацій з метою якомога ретельнішого відбору і перевірки намічуваних кадрів для радянзації Бессарабії і Північної Буковини. Виглядає на те, що, вимагаючи від місцевих парторганізацій встановлену згори кількість “радянзаторів”, намічуючи партійні, радянські чи управлінські кадри на ті чи інші посади у “звільнених” областях, вище партійне керівництво Української РСР особливо не переймалося такими “дрібницями” як знання ними місцевих умов, української та молдавської мов, та навіть послужним списком майбутніх провідників радянзації.

Можливо, вказана обставина частково пояснюється браком часу, відведеного для такого підбору. Однак більш вірогідним є припущення, що радянський “номенклатурний працівник” завжди почувався універсалом, здатним з однаковим успіхом керувати роботою заводу чи радгоспу, вищої школи чи електростанції. Зрозуміло, що при таких підходах доморощений радянський “номенклатурник” надалі завжди мав перевагу над місцевими кандидатурами на ті чи інші посади — як вищої, так і середньої й навіть низової ланок. Вказане зауваження стосується передусім органів державного управління та партійно-комсомольських структур — тут присутність місцевих кадрів була мінімальною.

Цікаво порівняти два радянські документи, формально датовані 4 липня 1940 р. (й уже того ж дня опубліковані в газеті “Радянська Буковина”, що, поза сумнівом, говорить про більш ранню дату узгодження — Ю. С.): Рішення ЦК КП(б)У “Про склад повітових комітетів КП(б)У Радянської Бессарабії і північної частини Буковини” та “Повідомлення про затвердження (уже “затвердження”, без жодних виборів — Ю. С.) Президією Верховної Ради УРСР складу Чернівецького повітового виконкому”.

До складу Чернівецького повітового комітету КП(б)У увійшли: Грушевський Іван Самійлович — перший секретар, Ольховський Федір Михайлович — другий секретар, Коник Михайло Семенович — секретар по кадрах, Очеретяний Володимир Трофимович і Нікітін Сергій Георгійович — члени повітового комітету КП(б)У¹³. Відповідно, Чернівецький повітовий виконком очолив В. Т. Очеретяний, членами стали І. С. Грушецький, Ф. М. Ольховський, П. Ю. Стеценко, М. С. Коник, О. І. Нікітін, М. П. Голенищев¹⁴. Поза сумнівом, мова йде про одних і тих же осіб, а не однофамільців з однаковими ініціалами.

Не може вважатися звичайним співпадінням й той факт, що повітовий комітет комсомолу розпочав свою роботу того ж таки 4 липня¹⁵. До речі, у першій своїй інформації, адресованій Чернівецькому повіткому КП(б)У, цей орган з гордістю (інформація йде на першому місці) повідомляв, що саме ним “виявлені” (! — Ю. С.) нелегальні (при Румунії) комсомольська організація та повітовий комітет комсомолу¹⁶. Тим самим робимо висновок, що й діючий з 4 липня повітком комсомолу був повністю “привізним”, а місцеві комсомольські кадри довелися тільки “виявляти”.

Продовжуючи тему кадрового комплектування партійних, радянських та управлінських структур, здійснюваного в 1940-1941 рр. у Північній Буковині, зупинимось на кількох типових випадках, що ілюструють вже згаданий “номенклатурний” підхід. 26 грудня 1940 р. директором пивзаводу в м. Хотин був затверджений якийсь товариш П. П. Овсятко, що до цього працював директором ліспромгоспу в с. Усово Житомирської області¹⁷. Директором місцевої електростанції став товариш Обцейгна. Очевидно, вказаний товариш пішов на певне підвищення, бо до цього був директором місцевого хлібзаводу¹⁸. Отож, радянському номенклатурникові зовсім не обов’язково було ставати “спецом” у тій чи іншій ділянці роботи, вистачало затвердження на керівну посаду відповідним партійним органом.

Проте навіть така поспішна і часто достатньо не вмотивована заміна румунських державно-управлінських структур новими радянськими кадрами мала ту позитивну рису, що сама справа контролю й управління переходила від командних органів Червоної армії до цивільних радянських установ. Після безпосереднього завершення військової операції

¹³ Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 15.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само. — С. 23.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Про затвердження керівників підприємств в м. Хотин. 26 грудня 1940 р. // ЦДАГО України, Ф. 1, оп. 20. Хотинський міськком КП (б) У, спр. 7459, а. 44.

¹⁸ Там само.

із зайняття Бессарабії та Північної Буковини Москва оголосила про “відновлення Радянської влади” у “звільнених районах”. З 5 липня 1940 р. війська були переведені в стан звичайної готовності мирного часу, і з 8 липня розпочалося їх розосередження у місцях постійної дислокації. 7 липня було розформоване управління Південного фронту, а 10 липня — управління 9-ї армії. На нашу думку, вказана реорганізація, окрім усього іншого, служить кращим свідченням відсутності скільки-небудь помітного опору новим властям з боку місцевого населення.

Відбулися й зміни в адміністративному поділі регіону. Замість колишніх (румунських) Козьминської, Дністровської, Прутівської, Шипинської, Черемоської, Дубраво-Красноільської, Флондорської, Ростоцької, Клішківської, Новоселицької, Кельменецької, Бричанської, Липканської та Сокирянської волостей, до складу яких входили села Північної Буковини та Північної Бессарабії, були утворені нові територіальні одиниці — повіти: Бричанський, Вижницький, Вашковецький, Глибоцький, Герцаївський, Заставнівський, Кельменецький, Кіцманський, Кузьминський, Липканський, Новоселицький, Путильський, Садгірський, Сокирянський, Сторожинецький та Хотинський¹⁹. Як бачимо, з 14 колишніх румунських волостей сформовано 16 радянських повітів — зміна нібито й несуттєва, але психологічно показова: Радянська влада своєю відмовою від налагоджених схем попереднього адміністративного підпорядкування демонструвала місцевому населенню й усьому світові, що прийшла всерйоз і надовго.

Децю пізніше (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 15 серпня 1940 р.) проголошувалося, що у Кельменецькому, Новоселицькому, Сокирянському і Хотинському районах, де у 1918 р. було встановлено Радянську владу, вона “відновлюється” — разом із чинністю радянських законів, що діяли на той час, зокрема, ленінським “Декретом про землю”.

Як нововстановлена, так і “відновлена” Радянська влада розпочала свою розбудову згори донизу. Як уже зазначалося, повітовий виконавчий комітет у Чернівцях був легалізований рішенням Президії Верховної Ради Української РСР 4 липня (безумовно, де-факто це відбулося раніше, оскільки рішення потрапило на сторінки випуску “Радянської Буковини” від того ж таки 4 липня).

Вже 5 липня 1940 р. (!) на засіданні Чернівецького повіткому (голова засідання — Очеретяний, секретар — Зубрицький, члени: Очеретяний, Грушецький, Ольховський, Коник, Голеніщев) заслухали питання “Про затвердження складу сільських рад”. На 28 сторінках протоколу перелічуються прізвища членів 164 сільрад у стандартному складі: голова, секретар, заступник голови, 4 члени²⁰, а протоколом № 16 від 30 липня того ж року — останніх 10 сільських рад²¹.

Радянська модель державного управління і місцевого самоуправління, як бачимо, почала впроваджуватися задовго до волевиявлення місцевого населення і формального входження інкорпорованого регіону до складу Союзу РСР та відповідних республік.

Всупереч реальному станові справ (процес розбудови місцевих рад, здійснювався “згори” донизу протягом усього місяця), вже 9 липня 1940 р. І. С. Грушецький дав інтерв’ю кореспондентові московських “Известий”, в якому рапортував, що “в усіх 205 селах Північної Буковини організовано сільради. Почали роботу міські Ради міст Чернівці, Сторожинець і три селища Ради у містечках Герца, Вижниці і Вашківці”²². Думається, партійний функціонер не мав найменшого сумніву, що всі місцеві ради обов’язково будуть створені, адже цей процес здійснювався “згори”, а отже із застосуванням усіх ресурсів і можливостей, які мала у своєму розпорядженні радянська влада.

Якщо окремі сільські ради могли почекаати із своїм затвердженням мало не чотири тижні (до 30 липня), то справа творення волосних виконкомів не терпіла відкладання. Постанова Чернівецького повіткому “Про затвердження волосних виконкомів” була прийнята вже 5 липня 1940 р.²³

¹⁹ Боечко В. Д., Ганжа О. І., Захарчук Б. І. Кордони України: історія та проблеми формування // Український історичний журнал. — 1992. — № 1. — С. 76-77.

²⁰ Про затвердження складу сільських рад: Постанова засідання Чернівецького повітвиконкому від 05.07.1940 р. // Ф. Р-3, оп. 1, д. 10. Постановления Черновицкого уездного и областного исполкомов. 05.07 — 17.09.1940 г., л. 1-28.

²¹ Там само. — Л. 82-85.

²² Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 16.

²³ Про затвердження складу волосних виконкомів: Постанова засідання Чернівецького повітвиконкому від 05.07.1940 р. // Ф. Р-3, оп. 1, д. 10. Постановления Черновицкого уездного и областного исполкомов. 05.07 — 17.09.1940 гг., л. 29-30.

Всього було затверджено 10 волосних виконкомів: Прутовський з центром у с. Садогура (голова — В. Л. Ларіонов, секретар — Архипенко), Дністровський — у Заставній (голова — Л. С. Хохлов, секретар — Кравченко), Козьминський — у Чернівцях (голова — І. Ф. Литвин, секретар — Флоров, 4 члени), Черемошський — у Вашківцях, Флондоренський — у Строжинці (голова — Бердник), Шитінський — у Кіцмані (голова — Задирей), Ростоцький — у Вижниці (голова — Стародуб), Краснодубровський у Глибокій (голова — Величко), Путилівський — у Путилі (голова — Синегуб) та Герцовський — у Герці (голова — Хемуньов). Пізніше територіальний устрій змінювався, встановлювалися нові адміністративні межі, однак російські та східноукраїнські призвища місцевих урядовців й далі домінували.

Цікаво, що адміністративний раж привезених зі Сходу радянських чиновників майже відразу перекинувся на перейменування міських районів повітового центру. Вже 10 липня Постановою № 2 Чернівецького повітвиконкому м. Чернівці було поділене на три райони. Навіть саме їхнє порядкове перечислення в текст документа бачиться не випадковим: першим йшов район Сталінський (хто б сумнівався!), другим Шевченківський (реверанс нової влади в бік українців), третім — Ленінський (не забули; до речі, на виборах до ВР УРСР Ленінський район м. Чернівці разом з Чернівецьким сільським потрапить до Чернівецького *сільського* виборчого округу № 396)²⁴.

Наприкінці липня 1940 р. Чернівецький повітвиконком КП(б)У з почуттям виконаного обов'язку інформував вищі партійні органи про те, що він “поставив питання підбору і комплектування кадрами волвиконкомів і сільрад. У виконанні цього завдання взяли участь всі 22 комуністи, прислані ЦК в Чернівецький повіт. Велику допомогу в цій роботі надали нам комуністи, комсомольці і політпрацівники РСЧА”²⁵. Після такого вступу видаються дещо несподіваними цифри: з 63 членів волвиконкомів членами ВКП(б), а, отже, однозначно, не місцевими, були 34 чоловіки, в райрадах — 12 з 13-ти, в міськрадах — 5 з 5-ти. Прикро, але привізних комуністів поки що не вистачило на сільські ради: тут з 1362 обраних (призначених) райців було усього 2 (!) члени ВКП (б)²⁶. Не зовсім, щоправда, зрозуміло з 22 комуністами, “присланими ЦК”. Інші депутати місцевих рад, виходить, були військовими або прибули самостійно, без відома керівного органу?

У радянській історіографії з гордістю повідомлялося, що “громадським діячем стала колишня селянка (?! — Ю. С.) Минодора Подільчук, яка очолила Ново-Мамаївську сільраду”²⁷. Селяни села Суховерхів на посаду голови сільської ради обрали біднячку Ганну Антонюк”²⁸.

Пропоновані факти могли б засвідчити демократичну процедуру розбудови органів радянської влади в Північній Буковині, якби не кілька “але”. Вибори до рад відбулися пізніше від виходу в світ тих номерів “Радянської Буковини”, на які посилається радянське джерело, отже, усі жінки-біднячки були не обрані, а призначені на свої посади (що, погодимося, не одна й те ж).

По-друге, у радянських пропагандистів при всьому бажанні не знайшлося “переконливіших” посад для місцевих вихідців, ніж сільради маленьких сіл, які не на кожній карті розгледити. У крупніших населених пунктах, зокрема, райцентрах та обласному центрі, ключові посади в органах радянської влади належали прибульцям зі Сходу.

Щоправда, подібно до Західної України, яка увійшла до складу Української РСР роком раніше, і тут практикувалося обмежене залучення місцевих елементів до органів самоуправління. Для прикладу, на 24 січня 1941 р. із 178 членів районних та міських виконавчих комітетів місцевими були “аж” 38 осіб²⁹, або трохи більше 20 %.

Така практика мала свої світлі та тьмові сторони. З одного боку, владні структури, сформовані переважно з вихідців зі Сходу, виявилися дещо краще захищеними від

²⁴ Про утворення районів в м. Чернівці: Постанова № 2 Чернівецького повітвиконкому від 10.07.1940 р. // Ф. Р-3, оп. 1, д. 10. Постановлення Черновіцкогo уездного і областного исполкомов. 05.07 — 17.09.1940 г., л. 40.

²⁵ Радянська Буковина 1940 — 1945. Документи і матеріали. — К.: Наукова думка, 1967. — С. 28.

²⁶ Там само. — С. 29.

²⁷ Радянська Буковина. — 1940. — 22 серпня

²⁸ Радянська Буковина. — 1940. — 21 вересня; Холодницький В. Становлення радянських адміністративних органів влади на території Північної Буковини та Північної Бессарабії // Українська історична наука на порозі ХНІ століття. — Чернівці: Рута, 2001. — С. 592.

негативних впливів та проявів земляцтва, кумівства та корупції ніж, якби у них домінували місцеві кадри (соціальна психологія західного українця — це особливий феномен, який ми могли спостерігати у часи здобуття державної незалежності на рубежі 80 — 90-х рр. минулого століття).

З іншого боку, не можемо не усвідомлювати, що привезені зі Сходу радянські кадри недостатньо орієнтувалися у місцевій обстановці, часто не володіли мовою, не розуміли місцевих звичаїв і традицій, а, отже, і не рахувалися з ними, та й узагалі — дивилися на світ через чорно-білі окуляри класової боротьби. Окрім усього іншого, привезені можновладці гостро потребували житла та інших матеріальних благ, надати які радянська влада могла лише шляхом їхнього “перерозподілу”, тобто вилучення у місцевих заможних верств часто супроводжуваного арештами і депортаціями “соціально-ворожого елемента”.

У науковій та публіцистичній літературі зустрічається й та думка, що у нововоз’єднані західні регіони їхали далеко не кращі представники радянської командно-адміністративної системи, оскільки й Схід після репресій 1937-1938 рр. відчував гостру нестачу у кваліфікованих управлінських кадрах, а “який начальник добровільно відпустить доброго працівника?”

З врахуванням викладених міркувань приходимо принаймні до кількох головних висновків:

1. Від самого початку поширення радянської форми державності на земля Північної Буковини існувала певна дистанція між новостворюваними владними структурами “першої у світі держави робітників і селян” та місцевим населенням. Вихідці зі Сходу часто зверхньо дивилися на братів-буковинців, ті — в свою чергу — уже з осені 1940 р. не сприймали нову владу як свою, українську.

2. Виходячи з наведених фактів і цифр (підкреслюю, усі вони взяті з радянських офіційних джерел. — Ю. С.), приходимо до висновку, що т. зв. радянська влада в Північній Буковині у 1940-1941 рр. була зразковим продуктом експорту революції з усіма наслідками цього процесу — як позитивними, так і негативними.

²⁹ Історія Української РСР. У восьми томах, десяти книгах. — Т. 6. Українська РСР в період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 — 1941). — К.: Наукова думка, 1977. — С 4 (із посиланням на ДАЧО. — Ф. Р-3, оп. 1, спр. 36, арк. 39).